

LEGENDA — VALÓSÁG — ESZMÉNY

Adatok Szent László arcképéhez

Solymosy Sándor írja a *Magyarság Néprajzában*: „A népköltés nem szentimentális”. (1) Vajon ezt figyelembe vettük-e a legendák értelmezésénél, melyek jó része „köznépi” ihletésű? Felhasználtuk-e egyes korok, személyek, események megítélésénél — a műfaj szabályainak megfelelően — a legendává alakult „köznépi véleményt”?

Szent László legendái már életében, de 1192-ben történt szentté avatása után szinte elemi erővel buggyannak ki a népi emlékezés, véleményalkotás talajából. A legendák, műfajuk szerint, megtelnek csodás eseményekkel, de megőrzik a lényegét. A középkor Szent Lászlót az Árpád-kor legnagyobb hőségének tekinti. A krónikairó szerzetes, az udvarban élő historikus, a kunyhók legendákat, mondákat szövő mesélője egy véleményen van:

<i>Te arcul tellyes szép piros valál</i>	<i>Testedben tiszta, lelkedben fényes,</i>
<i>Tekintetedben embereknel kedvesb...</i>	<i>Szívedben bátor, miként vad oroszlán...</i>
<i>...Tagodban ékes, természetben díszes,</i>	<i>Szentháromságnak vagy te szolgája,</i>
<i>Válladtul fogva mindeneknél magasb...</i>	<i>Jézus Krisztusnak nyomdoka-követi...</i>

(Ének Szent László királyról)

Jó érzékkel mutat rá Dümmerth Dezső (2) egy bizonyos fejedelmi, vezéri személyiségfejlődésre: Almos — Szent István — Szent Imre után Szent László az újabb csúcs. Almos még az ősvallás eszmevilágában válik személyében áldozattá népéért. (3) Szent István szigorú, bölcs uralkodó, aki ugyan még nem mindenki előtt népszerű — az ősi vér még ott lüktet a fiak és unokák ereiben —, de személye testesíti meg először nemzete számára az új rendet és életformát. Imre a szerzetesi eszmény megtestesítője, a kolostor falaitól távol, az udvari életben. Személyéről a nép még keveset tud. Prédikációk, dinasztikus ihletésű dicsőítő énekek szükségesek, hogy szélesebb körben is elnyerje népszerűségét. Szent István és Szent Imre legendái csak jóval haláluk után terjednek el. Éppen Szent László idején és kezdeményezésére. A nagyobbik István-legendája összegyűjtését neki tulajdonítjuk. Szentté avatásukat Gellért püspökkel és a két remetével (Szent Zoerard-András és Vértanú Szent Benedek) együtt kérte VII. Gergelytől: hogy „azok teste, akik Pannóniában elvetették a keresztény hit magvait és szentbeszédekkel, oktatásaikkal azt az Úrhoz térítették, felemelték”. A szentté avatás kihirdetése 1083. augusztus 15-én Fehérváron, az országos zsinaton meg is történt.

Szent László esetében már mást láthatunk. Híre, népszerűsége még életében betölti az országot. Ő a nép, az igazság és a gyengék védő oltalma. Imponáló tettei megmozgatták a népi fantáziát, s e sajátos műfajból kiolvasható az alattvalók és utódok vélekedése. A legendák világában éppen itt találjuk meg a realitást. Péterről — a velenceiről — legfanatikusabb hívei sem állíthatták, amit a legenda Lászlóról elmond: „Egész nemzete kegyes királynak nevezi”, s mindezt a „népi közvélemény”-re hivatkozva teszi.

Elevenítsük fel röviden a legjellegzetesebb Szent László-mondákat és legendákat. A *Magyarság Néprajza* hét jellegzetes csoportba gyűjti őket. (4)

1 *A kerlési (cserhalmi) ütközet*. Képes Krónika, 1350. — „A pogány kunok a Meszes-kapun áttörve a határőrséget, berontottak Magyarországra. Az egész Nyírvidéket kirabolva, észrevétlenül hazaindultak. Salamon király és Géza herceg testvérével, Lászlóval, sereget gyűjtve, sietősen utánuk eredt... Fényes győzelmet arattak.”

Szent László herceg — a csata vége felé — megpillantott egy pogányt, aki egy szép magyar lányt vitt lován. A herceg, bár meg volt sebesülve, mégis üldözőbe vette Szög nevű lován, de nem tudta utolérni őket. Odakiáltott hát Szent László a leánynak: „Szép húgom! Ragadd meg a kunt övénel fogva és vesd le magad a földre. Meg is tette...” A szent herceg, hosszas küzdelem után elvágyva a kun torkát, megölte.

2. *Szent László és Salamon párharca*, amiről szintén a Képes Krónika számol be. — A trónját már elvesztett Salamon Pozsony várába menekül. Az új király — Géza öccse, Szent László — ostromolja a várat. Az elhúzódó ostrom szüneteiben mindkét részről páros viaskodást rendeznek. Salamon és László is többször közvetésként részt vesznek a viadalokon. Egyik alkalommal mindketten áruhában, összetalálkoznak. Salamon megrémül és visszafut a várba, mivel ellenfele felett tüzes kardú angyalt lát. Salamon katonái közül többen ennek hallására kilopakodnak a várból és meghódolnak Lászlónak, de ő visszaküldi őket urukhoz.

3. *Kun aranyak — forrásfakasztás*. — Temesvári Pelbárt beszédeiben többször utal az erdélyi népmondákra: „Szent László királyt csodálatos módon kísérte Isten kegyelme... A tatárok futásuk közben elszórták pénzeiket, hogy a magyar hadakat így tartóztassák fel. László imádságára az aranyak kővé változnak.” — Máskor meg bárdja nyomán víz fakad, hogy serege szomját oltsa. Orbán Balázs jegyezte fel a tordai hármassforrás történetét őrző néphagyományt, mely szerint a három forrás Szent László kopjája, lovának patkója és a vízvaskor leesett sisakja nyomán buggyan elő. (5)

4. *Szent László füve*. — Először Beythe István református szuperintendens jegyezte fel 1583-ban megjelent „Stirpium Nomenclator Pannonicus” című növény-szótárában: „Mirigyhalál pusztított. László imádságos könyörgése, kilőtt nyila ártószögezi a gyógyító fület.” Ez a fű egyébként a keresztfű, amit Csapó József orvosló könyvecskéje szerint: „veszettség s negyednapos hideglelés, sárgaság, vízi-betegség, fekély, fene, hidegfene nevű betegségek ellen egyaránt rendelték és használták.” (6) A legendában megint találunk valamit, ami realitás. Tablettához, injekcióhoz szokott gondolkodásunk csak újabban fedezi fel újra a gyógynövények jelentőségét. A régi korok emberének ezek jelentették sokszor az egyetlen orvosságot. Szent László király füve más néven keserűgyökerű fű, kesztes tárnics, még a legutóbbi időkig is használatban volt. A Zelenyák-féle, 1908-ban kiadott gyógynövénykönyv a következő használati utasítást adja: „A fű gyökere erős gyógyszer. Erős s kellemetlen szaga szárítva enyhébb. Az emésztőszervekre hat. A chinin-preparátumok előtt jelentős lázcsillapító szer volt.”

A „kilőtt nyíl” szintén ősi hagyományt jelez. Szerepe egyébként a sorshúzásban, tanácsalanságban stb., mint Isten-vezérelte nyíl, általános nemzetközi motívum. Használták a káldeusok sorsvetésnél, a görögök úgyszintén. Az asszír-babiloni emlékekben is sűrűn találkozunk vele. Ez a magyaroknál is honos ősi szokás egyébként ma is élő hagyomány a Nyírség és Bereg tájain. Csizsár Ákos tiszakanyári református lelkész szíves közlése szerint Beregdarócon, Tiszakanyáron, Kocsordon ma is így nevezik a sorshúzást, mikor a közös földből évenként kijelölik a dinnyeföldet vagy a termelősövetkezet kisorsolja a háztáji földeket.

Szépen fogalmazza meg mindezt Berze Nagy János: „A Szent László füvéről szóló monda a nemzetközi folklór magyar népi szellem által hazai viszonyokra alkalmazott gyönyörű terméke”. (7)

5. *A úgymévezett patrocíniumi-csoda*. Dubnici krónika. 1479 — „A székelyek 1345-ben megtámadták a tatárokat. A háromnapos harc alatt nem találták Nagyváradon a Szent király testét, csak negyednapra, átizzadva, mintha élne és nehéz munkából jött volna haza.” Az elfogott tatárok elbeszéléséből kiderül, hogy hatalmas termetű vitéz járt előttük, lovon, koronával a fején, „mindnyájukat elpusztította rettenetes csapásaival és vagdalkozásaival”.

6. *A váci szarvas-jelenés*. A Bécsi és Budai Krónika egyaránt beszámol róla. — A mogyoródi csata előtt (Salamonnal történik az ütközet), győzelmük esetére a Boldogságos Szűz tiszteletére egyházat ígérnek. Szarvas tűnik fel, agancsain égő gyertyákkal, egy helyen megáll, — ez lesz a templom helye — a vitézek rányilaznak, mire a Dunába szökken és eltűnik.

7. *A szent holttest utazása*. — „Midőn László tetemeit hű emberei Váradra vitték, a fáradságtól és bánattól kimerülve álomra tértek és a szokottnál mélyebben aludtak.” A szekér mindenféle igavonó nélkül elindult magától Váradra. Felébredve sokáig keresték, míg rátaláltak, örvendezve, hogy „a boldog hitvalló teste isteni erővel megyen arra a helyre, amelyet kiválasztott volt; és hálát adtak Istennek”.

A legenda megint pótolja a történelmi adatok bizonytalanságát. Mátyás Flórián kutatásából ismerjük II. Paskalis pápa 1106-ban kelt levelét: „... hogy a szent király tiszteletreméltó teste' abban az időben az általa alapított somogyvári apátságban van eltemetve”. (8) Karácsonyi János szerint a holttest valójában II. István korában került Váradra, de hogy milyen úton és melyik évben, azt nem tudjuk. (9)

Ide kívánczik Ipolyi Arnold közlése is „László szekere”-ről: (10) „László szekere” csillagnév, mely Szent László ménjére és csillagokbani szekerezésére vonatkoznék. Bár a hagyomány némileg keveredik Kun Lászlóéval, Szent Lászlóról még elmondja, hogy „ő hajtá a Göncöl szekér csillagsörényű lovait, s, hogy az ég lovászmestere volt”. Lisznyai gyűjtötte azt a palóc regét, mely szerint László: „Budavárról egyszuszva / Mátra tövébe ugratott”.

Más helyen:

*László király lovagónyi
Mihá arkangyalto tanot,
mikó meghout egy darabig
az ég lovászmestere vót.*

*Ő hajtó a Göncölszekér
csillagsörényes lovait,
ragyogó ostorul fonta
a holdvilág sugarait. (11)*

Ez utóbbi regében tetten érhetjük az ősvallás hagyományait őrző népi fantáziát. Az ősvallás túlvilág-hite tud egy olyan hagyományról, hogy az elhalt lelke negyven napig még ott marad közvetlen környezetében. A temetkezési szokáshoz tartozott, hogy ez ideig üresen hagyták az étkezésnél. Tányérjába éltet tettek. A negyven nap után pedig a sírnál megtartották a temetési szertartás utolsó mozzanatát, a halotti tort. Az ősi hit szerint az elhunyt lelke csak ilyenkor távozott el végleg a másvilágra. A „mikó meghout, egy darabig az ég lovászmestere vót” motívumban tisztán fellelhető ez az ősi hit. A népi fantázia a rendkívüli tetteket végrehajtó királyt (Budáról a Mátrába ugrató lovas, aki Szent Mihálytól tanult lovagolni) a csillagok világában érzi természetes helyén arra a bizonyos negyven napra. Egyébként nehezen lenne magyarázható, hogy miért csak egy ideig véli Lászlóval betölteni az égi lovász tisztséget. Ez a rege jelzi, hogy a nép számára a csillagok világa nem is olyan távoli, hiszen mindennapos életében a tájékozódásban szinte útjelző táblája. A túlvilágot még a csillagok világán is túlnak érzi, ezért inkább másvilágnak nevezi.

A szájhagyomány útján terjedt és később rögzített Szent László legendák merőben új vonásokkal gazdagították a XIII. század egyetemes európai eszmevilágát. Nemcsak kortársai, hanem az utókor sem tudta jelentőségét egészében felfogni. (12) Az sem biztos, hogy történetírásunk kellően értékelte őt, hiszen olyan ellentétes külső és belső tulajdonságokat hoz harmóniába, mellyel ma sem boldogulunk könnyen: erő — gyengédség, igazságosság — szeretet, hatalom — alázat stb.

A legendák vizsgálatánál, akár történeti, akár irodalomtörténeti, akár eszmetörténeti szempontok szerint kutatunk, mindig kötelező az egybevetés a nemzetközi motívumokkal. Ez a kötelező egybevetés azonban nem szabad, hogy zárjon a kötelező átvétel zsákutcájába. Létezik átvétel, létezik századokon bűvőpatakként felbukkanó motívum, létezik a közös emberi természet, közös sors- és életérzésből fakadó, egymástól függetlenül kialakuló, azonosan megfogalmazott mondanivaló. Ezek előrebocsátásával, *Horváth Cyrill* adataira támaszkodva (13) vegyük számba a hasonló motívumokat az európai hagyományokból:

Salamon pozsonyi látomásához hasonló Attila és Szent Leó pápa találkozása, amikor Attila a pápa mellett a két apostolt látta — Pétert és Pált — tüzes kardokkal. — Szent Vencel életéből is tudunk hasonló mozzanatokot.

A vízfakasztás kedvelt motívuma a népi legendáknak. Ősi példája minden bizonnyal Mózes vízfakasztása, de megtalálható a klasszikus pogány regékben is. A szomjas Atalante vadászaton lándzsájával, Dionysos, Kyparisiaie felé haladva Thyrsus botjával teszi ugyanezt. A keresztény hagyományban Remete Szent Antal fakaszt vizet szomjas társainak. Szent Márton püspök egy szegény asszonynak támaszt forrást, hogy ne kelljen a messze kútról fáradnia, Szent Columbánusról tudjuk ugyanezt, Jónás apát beszámolója nyomán a VII. századból, Szent Adelgundis a IX. században, Szent Simeon a XI. században fakaszt vizet, Szent Patricius a XII. században már hétszer teszi ugyanezt.

Szent László fűvéhez hasonlót jelez a német hagyomány. A bábakalácsot Károly óta hívják Károly-tövisnek vagy Carlinának. A legenda szerint Károlynak egy álombeli angyal tanácsára kilőtt nyila találta el a pestist gyógyító fűvet.

A holtá után is segítő hős szintén ismerős alak. A görög-római hagyomány Marathonnál tud a vitéz Echetaiosról, aki nagy erejű parasztember képében segíti győzelemre az athénieket, majd hirtelen eltűnik. A kereszténység őskorában Szent Mercurius hasonlóan segített küzdeni Julianus ellen. Ismeretlen, hatalmas erejű vitézként ő sebzí halálra Julianust, — dárdájával átdöfi és nyomtalanul eltűnik. A XIII. században az alcazári ütközetben Szent Jakab és Szent Vince segít a keresztieseknek a szaracénok legyőzésében.

A szarvas, mint vezető, kedvelt, ősi motívuma a népköltészetnek. A görög hagyomány szarvasa, helyenként megnevezetten Artemisz, a holdistennő szent állata. — Nagy Károly császár idejében a frankok vereséget szenvedtek, a szászoktól. A Majnán át akartak menekülni, de a gázlót nem találták. Isten irgalmából ott termett egy szarvasúró és átmenve előttük, megmutatta a menekülés útját. Ezt a helyet azóta nevezik Frankfurtnak, a frankok átjárójának. — A Placidus-legendában az addig pogány magister vadászaton szarvast üldöz. Az egy sziklatetőn megáll, szembefordul üldözőjével. Szarvai közt kereszt — más változatban az Üdvözítő képe — ragyog. „Placidus, miért üldözöl engem? A te kedvéért vagyok itt. Krisztus vagyok én, akit nem ismerve tisztelsz. Alamizsnáid szemem előtt vannak és eljöttem, hogy vadászak rád és megfogjalak irgalmam hálojával.” És az üdvösség útjára vezette a magistert.

A szarvas-motívum ilyen jellege kétségtelenül ősi hagyományon alapulhat. Szent Jeromos, majd Beda Venerabilis allegorikus értelmezéseiben is előfordul: „...eme szarvasok, vagyis apostolok által tárja fel az Úr a sűrűségeket... Mert a szarvasok a sűrűben járkálva szarvukkal széttárják az ágakat és csapást törnek maguknak is. evébb állatoknak is a legelőkhöz.” — Időrendben, már Szent László után, a trinitáriusok rendjének alapításakor, a Johannes de Matha és Vallois Félix előtt megjelenő szarvas jelöli ki a rend anyaházát, a cerfrai kolostort. (14) — A szarvas-motívum magyar őstörténeti hagyományára elég csak utalni. A szarvas vezetői a testvéreket, — népet — az új és biztonságos, szebb hazába.

A csodás halott-szállítások. A Jakab-legenda szerint a szent testét Hispániába szállítják. A tengeren evezve, éjjel elaluszna, reggel felébredve, Hispániában vannak. A XI. században Szent Anno testét a jeges Rajnán át, mint a nyíl repíti át valami ismeretlen erő. Gellért nagyobbik legendájában a halottas szekeret a Maroson akarják átvinni. A révhajó nem megy, hiába eveznek. Eldobják evezőiket s egy pillanat alatt a túloldalra lendülnek. Szent Vencel, a csehek fejedelme is ilyen csodás úton kerül át a megáradt Rakotnicán a prágai Szent Vitus egyházba.

A külföldi példák, előképek mellett jelentős az ősi magyar népi hagyomány. Vizsgáljuk meg egy kiragadott példán — amelyet László Gyula dolgozott ki, *A kun vitéz és Szent László küzdelmén*. Régészeti, irodalmi adatokkal támasztotta alá meglátását, miszerint e hősiesség küzdelem hagyománya nagyon régi örökségünk. (15)

Keletre vezet vissza, egészen időszámításunk korai idejére. E hagyomány sajátja a népvándorlás-kori lovasnépek kultúrájának. Szkíta, avar, ugor, stb. népek közös kultúrkincse. Röviden egy pogány mítoszról van szó, mely két alak gigászi küzdelmét jeleníti meg. Fegyvert nem is használnak, hiszen mindkettő sebezhetetlen. Küzdelmüket az elrabolt lány dönti el, aki átvágja elrablója egyetlen sebezhető pontját, az Akhillesz-ínt. Ezután a győztes vitéz a leány ölébe hajtja fejét. Fegyverei ott láthatók a fára akasztva. E két jel az ábrázolásban a szerelmi együttlétet jelzi. A „fejbenzés” ősi keleti kedveskedés jele a nő részéről; a kifüggesztett fegyver pedig a férfi jelzése, otlétéről. Ibn Batu így számol be a szkiták életéről: „... ha egy férfi elmegy egy asszonyhoz, jelt tesz a bejárat mellé, és ha a többiek látják a figyelmeztető jelt, nem mennek be”. Pietro della Valle, római patricius hasonló megfigyelést tesz: „... amikor egy férfi, akit kapcsolat fűz valamelyik asszonyhoz, ott jár nála látogatóban, az ajtó előtt hagyja fegyverét, aminek láttára senki más nem megy be hozzá, amíg az illető bent van”.

A pogány mítoszt a szibériai aranylemez-pár rögzíti. A keresztény hagyományt Szent Lászlóra vonatkoztatva templomok freskóin szinte képregényként megfogalmazva találjuk, annak ősi, pogány — fejbenzés, fára akasztott fegyver

— elemeivel együtt (Vidfalva, Zsegra, Bántornya). — Molnár Anna balladája — kitér a gyermekei mellől, de az erdőben, a „fejbenezés” közben elszunnyadt kard által végez — az ősi hagyomány mozzanatait őrzi.

A legenda nem történelem, hanem költészet, mely oktatni, buzdítani akar. A legenda mindig a köztudatra támaszkodik és többet-kevesebbet okvetlenül fel kell ölelnie annak tartalmából. Természetesen előfordul jóhiszemű tévedés, túlzás, de ezt nem tekinthetjük hamisításnak vagy hazugságnak. Gyakran előfordul rávitel, átvétel, személyek összekeverése.

„A legenda-ábrázolásban már a lovagvilág színei vegyülnek; — olvashatjuk *A Magyar Irodalom Történetében* (16) — a szent király benne a transzcendens szférába emelt eszményi lovag, aki nemcsak erényével, hanem testi szépségével, természetének délcegségével is tündöklök. A László-legenda írója a *Gesta Ladislai* regis-t a nemzetközi vándormotívumokat és a hazai hagyományokat egyaránt értékesítette munkájában.”

És épp itt van egy lényeges pont, amely sokat elárul László egyéniségéből. Kétségtelenül hatottak — különösen a későbbi bővítésekben — a nemzetközi vándormotívumok. De ne felejtjük el, hogy László korában irodalomról még nem beszélhetünk, a nyugati lovagkirály eszménye ekkor még nem született meg (a hőseszmény nem azonos vele, legfeljebb előfutára). Csak a feudalizmus kiteljesedése teremti meg a nyugati lovageszményt. László megelőzte korát. Ezért nincs is folytatása. Ugyanakkor mégsem magányos hős, hiszen mint király, jóval többet tett: az országért áldozatul ajánlotta magát. „Szent László lovagkirálysága megelőzte a francia Roland-ének irodalmi eszményképét, a hőst, aki az eposzban tulajdonképpen maga Nagy Károly császár, és aki a pogányok ellen harcol. Roland maga csak vazallus e küzdelemben, és húségről, valamint hadi dicsőségről álmodva cselekszik. (17)

Szent Lászlóban a „népi tapasztalás” felismeri az önzetlen, nem öncélúan a dicsőségért, hanem a mások védelméért kényszerűségből hadakozó szentet. A Roland-énekben nincs megbocsátás, csak nyers öldöklés. A kegyes király azonban irgalmas a pogány foglyokkal. És ez már nagy különbség. Egy századdal később, 1365-ben III. István a trónkövetelő IV. István legyőzésekor „Szent László példájára” szabadon engedti a trónra törőket. Szent László „kegyes irgalma” egy század után is élő példa. (18) Formailag a Roland-ének hathatott a László-legendákra, de tartalmuk másról tudósít. Idekivánczol Pauler Gyula megjegyzése, mely szerint Lászlóban tisztábban és következetesebben élt a francia „chevalerie” célja, mint magukban a franciákban.

László Gyula honfoglalás-kor előtti, keleti párhuzamokat talál a László legendával. A Szent László-legenda arról tanúskodik, hogy a nagy király személyében harmóniába kerül Kelet és Nyugat, pogány és keresztény. Alakja jelkép: népének szimbóluma. Szimbóluma a sorsnak, mely Ázsiából Európába vezetett, a pogány ősvallást a kereszténységgel váltotta fel, mégis megőrizte az új eszmékben a régiéket. A szibériai aranylemez-párok és Szent László kun vitézzel való párharcának ábrázolása azonos tartalmat sejtet. Ez az azonos tartalom a magyarságban meglevő lovagi eszme, amelyet Szent László élettörténete valósít meg. A még pogány eszmevilágot nem feledő — külsőleg keresztény — nép örömmel ismeri fel már eltemetettnek vélt eszményeinek feléledését. Rajongása a lovagkirályért így érthető, hiszen a kereszténység felvétele László után már nemcsak bezártságot, földhöz láncoltságot jelent. Új eszmény László, de csak Nyugat felől tekintve új. Ővéi ismerősként üdvözlök. Csaba, Álmos, Árpád ivadékat.

Jegyzetek: (1) *A Magyarság Néprajza* III. k. 42. o. — (2) Dümmerth Dezső: *Az Árpádok* nyomában. Bp. 1977. 283. o. — (3) Álmos halála ugyan nem egyértelmű. Szakrális királygyilkosság és kazár merénylet egyaránt elképzelhető. Mindegyik változat vagy lehetőség közös abban, hogy, mint a nép képviselője, nemzetségfője, a vezéri, uralkodói hatalom birtokosa, sorsában, életében példázza, hogy élete-halála már a közösségé. — (4) *A Magyarság Néprajza* III. k. 179–183. — (5) Orbán Balázs: *Torda város és környéke*. Bp. 1889. 416–417. o. — (6) Szent László fűvéről a következő gyógynövény-könyvek írnak: Csapó József: *Orvosló könyvecske*, mely szegény sorsú ember számára és hasznára készült. Pozsony—Pest. 1775. — Dr. Zelenyák János: *A gyógynövények hatása és használata*.

Bp. 1908. — (7) Berze Nagy János: A Szent László fűvéről szóló monda. Ethnographia. 1934. 35–42. o. — (8) Mátyás Flórián: Szent László és Imre királyok végnapjai. Bp. 1900. 13–16. o. — (9) Karácsonyi János: Szent László király élete. Bp. 1926. 95. o. — (10) Ipolyi Arnold: Magyar mitológia. 1929. II. 23. o. — (11) u. o. I. 248. o. — (12) Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában. Bp. 1977. 280. o. — (13) Horváth Cyrill: Irodalomtörténeti füzetek. Bp. 1928. (A Szent László-legendák eredetéről) — (14) Kirchenlexikon 1901. XII. 85–86. l. — (15) László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Bp. 1944. 421–429. o. A népvándorlás-kor művészete Magyarországon. Bp. 1974. 107–118. stb. — (16) A Magyar Irodalom Története. Bp. 1964. I. 61. o. — (17) Dümmerth: Az Árpádok nyomában. Bp. 1977. 283. o. — (18) Hóman Bálint: Magyar Történet. I. 382. o.

SIMONE WEIL

AHOL ELREJLIK AZ ISTEN (I)* (Formes de l'amour implicite de Dieu)

A parancs: „Szeresd Istenedet!”, fölszólító jellegénél fogva nemcsak azt a hozzájárulást tartalmazza, mellyel a lélek csatlakozhat Istenhez vagy elutasíthatja őt, mikor az személyesen keresi föl, hogy jövőendő jegyesét kézen fogja, hanem magában foglalja azt a benső szeretetet is, mely e látogatást kívánja. Megszakíthatlan kötelezettségről van ugyanis itt szó.

E benső szeretet nem tárgyként veszi Isten, mivel Isten nem jelenvaló és sosem volt az. Más tárgya van tehát. De sorsa mégis az, hogy Isten szeretetévé váljék. Így Isten közvetett vagy rejtett szeretetének is nevezhetnénk.

Még az esetben is, ha e szeretet tárgyának Isten is a neve. Mert azt mondhatnánk erre, hogy vagy illetéktelenül élnek ezzel a névvel, vagy használatát csak a jövőbeli fejlődés teheti jogossá.

Isten rejtett szeretetének mindössze három közvetlen tárgya van, amaz egyedüli, három evilági tárgy, melyben Isten valóságosan, noha titokzatosan jelen van. Az egyházi szertartások, a világ szépsége, és a felebarát ezek a tárgyak.

E három szeretethez talán hozzácsatlakozhatnánk még a barátságot; ha nagyon pontosan vesszük, más ez, mint a felebaráti szeretet.

E közvetett szeretetnek pontosan, tökéletesen megegyező erények. Körülmény, természet és hivatás dolga, hogy egyikük vagy másikuk jut-e először a lélekbe;

* A FORDÍTÓ JEGYZETE. — Az *Ahol elrejlík az Isten* című művét Simone Weil 1942 januárja és júniusa között írta, Marseille-ben, Casablancában vagy New Yorkban. Megírásának pontos idejét és helyét tehát nem tudjuk, csupán azt, hogy legnagyobb műveinek társaságában, életének utolsó két évében alkotott írásai között van a helye. Némely pontján föltűnően rokon is ezekkel: „Az istenszeretet és a szerencsétlenség”, a „Lelki önéletrajz” és az „Ami személyes és ami szent” című tanulmányokkal. Egyes részeit csaknem szóról szóra megegyeznek a „Rendszertelen gondolatok Isten szeretetéről” és a „Természetfölötti megismerés” több részletével. Mint azokban, ebben a tanulmányában is rendkívül eredeti és mély elemzését adja az evangéliumoknak, de a megidézett könyvek között már ott van a Bhagavad-Gita, az Upanishadok, az egyiptomi Holtak könyve és több folklorisztikus szöveg, mely élete végén különösen a szívéhez nőtt (népmesék, szólások).

Exegetikus és klasszika-filológia tudását éppúgy érvényre juttatja, mint mitológiai és történeti ismereteit. Ismét hitet tesz a katar eretnekek mellett, miután az isteni lemondásról (abdication) szóló gondolatát az első részben kifejtette. Már az 1930-as évektől fogva közel került Paul Valéry lírájához és költészettani nézeteihez; verseit is neki küldte el. A rá való hivatkozás tehát nem véletlen. Az állandósuló Platon-idézetek és kommentárok Marseille-i időszakába mennek vissza, mikor fordítani kezdte a görög gondolkodót; folytatásuk, kibővítésük megtalálható az „Intuitions pré-chrétiennes” és a „La source grecque” című kötetekben. Pascal elleni kifakadása is régebb keletű, bár nem teljesen megalapozott; amellet gondolkodásuk végtelensége, bizonyosságra törése közeli társakká teszi őket.